

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Φυλή, Φύλο και το Ρεπουμπλικανικό Ιδεώδες

Dr Alan M. S. J. Coffee, Συντονιστής του Κέντρου
Οικουμενικής Ηθικής & Ανθρώπινων Αξιών,
King's College London

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Φυλή, Φύλο και το Ρεπουμπλικανικό Ιδεώδες

Dr Alan M. S. J. Coffee, Συντονιστής του Κέντρου
Οικουμενικής Ηθικής & Ανθρώπινων Αξιών, King's College London

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Φυλή, Φύλο και το Ρεπουμπλικανικό Ιδεώδες

Dr Alan M. S. J. Coffee, Συντονιστής του Κέντρου
Οικουμενικής Ηθικής & Ανθρώπινων Αξιών, King's College London

Ιανουάριος 2021

Το ρεπουμπλικανικό ιδεώδες είναι αναζωογονητικά απλό. Η πολιτική εξουσία ανήκει στον λαό, κάθε πολίτης έχει ίση φωνή στην πολιτική διαδικασία και προστατεύεται εξίσου από τους νόμους και τις πολιτικές που απορρέουν από το πολίτευμα. Ωστόσο, σήμερα μια ματιά στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αποκαλύπτει, όπως φαίνεται και μέσα από το κίνημα *Black Lives Matter*, πόσο πολύ μπορεί ένα κράτος να αποκλίνει από τις αδέκαστες ιδρυτικές δημοκρατικές συνταγματικές αρχές του αλλά και από την πραγματικότητα των πολιτών του. Η δημοκρατική εκτροπή στις ΗΠΑ δεν είναι ιδιάζουσα ούτε μοναδική. Σε όλη την ιστορία τους οι δημοκρατίες, από τη γέννησή τους στην αρχαία Ελλάδα και τη Ρώμη μέχρι τον δέκατο ένατο αιώνα στην Ευρώπη και την Αμερική, ήταν δουλεμπορικές κοινωνίες. Οι δημοκρατίες θεμελιώθηκαν σε πατριαρχικές αρχές που παραχωρούσαν πολιτικά δικαιώματα μόνο στους άνδρες, θέτοντας τις γυναίκες εξ ολοκλήρου υπό την κηδεμονία ενός άντρα προστάτη. Ακόμα και η ενσωμάτωση των γυναικών στο εκλογικό σώμα και στον πολιτικό βίο τον τελευταίο αιώνα έχει γίνει με όρους που έχουν καθιερωθεί από άνδρες και αντικατοπτρίζουν τα αρσενικά συμφέροντα.

Εμφανώς, οι δημοκρατίες δεν έχουν ανταποκριθεί στο απλό ιδεώδες τους. Μια εξήγηση αυτού του φαινομένου μπορεί να είναι ότι τα δημοκρατικά κράτη δεν θεμελιώθηκαν σωστά. Οι δημοκρατίες ήταν συχνά προϊόν επανάστασης, όπως στην Αμερική το 1776 ή στη Γαλλία το 1789. Σε αυτές τις περιπτώσεις η εξουσία αποσπάστηκε βίαια από τη λαβή της μοναρχίας και βρέθηκε στα χέρια ενός ανεπαρκώς προετοιμασμένου λαού που δεν είχε ακόμη οικοδομήσει τους θεσμούς ή τις παραδόσεις που απαιτούνται για μια ελεύθερη και δημοκρατική πολιτεία. Από τη φύση τους, οι επαναστάσεις διχάζουν με την ηττημένη μερίδα του πληθυσμού να αισθάνεται δυσaréσκεια ή στίγμα και συχνά -είτε φανερά είτε σιωπηρά- να αντιστέκεται στο νέο καθεστώς. Ο διχασμός δημιουργεί ανάγκη για συμβιβασμό στο σχηματισμό των ιδανικών της νέας δημοκρατίας. Μια άλλη εξήγηση μπορεί να εντοπιστεί στα θεωρητικά θεμέλια του ρεπουμπλικανισμού.

Και οι δύο εξηγήσεις είναι σχεδόν σίγουρα σωστές. Η ακατάστατη διαδικασία της μεταβολής των συσχετισμών των πολιτικών δυνάμεων αφήνει μια κληρονομία που είναι εξαιρετικά δύσκολο να ξεπεραστεί και η οποία ενίοτε διαρκεί για γενιές. Οι άνθρωποι που είχαν την εξουσία, είτε με επίσημη ιδιότητα είτε ως μέλος μιας πρώην άρχουσας ελίτ, δεν την εγκαταλείπουν πρόθυμα και έτσι η δημιουργία νέων πολιτικών θεσμών είναι συχνά βεβαρυμμένη. Επίσης οι καθιερωμένοι τρόποι σκέψης, ιδιαίτερα σε συγκεκριμένα κομμάτια του πληθυσμού, παραμένουν ακόμα και μετά την αλλαγή του καθεστώτος. Για παράδειγμα, οι επίμονες σεξιστικές νόρμες και συμπεριφορές παραμένουν για αρκετό καιρό μετά την υποτιθέμενη διάλυση του τυπικού πλαισίου της πατριαρχίας. Σε αυτό το δοκίμιο θα εστιάσω το ότι αυτή η τελευταία πιθανότητα συνδέεται με το θεωρητικό πλαίσιο του ρεπουμπλικανισμού.

Η απλή δημοκρατική αρχή η οποία παρατέθηκε πιο πάνω αποκρύπτει μια σημαντική θεωρητική πολυπλοκότητα στην οργάνωση των διαφόρων συστατικών μερών της ρεπουμπλικανικής προσέγγισης της πολιτικής. Αυτή η φιλοσοφική βάση πρέπει να γίνει σωστά κατανοητή έτσι ώστε να θεμελιωθεί μια βιώσιμη ρεπουμπλικανική πολιτική που ανταποκρίνεται στο ιδεώδες της για όλους τους πολίτες.

Θα αναπτύξω το ρεπουμπλικανικό πλαίσιο, αντλώντας από το έργο δύο ρεπουμπλικάνων φιλοσόφων που συνήθως δεν συνδέονται με κλασσικούς στοχαστές του ρεπουμπλικανισμού την Mary Wollstonecraft και τον Frederick Douglass. Η ρεπουμπλικανική σκέψη θεωρείται ότι έχει γραφτεί από λευκούς άντρες - όπως οι Machiavelli, James Harrington, John Milton, Jean-Jacques Rousseau, Richard Price, Joseph Priestley, και ούτω καθεξής. Στην πραγματικότητα, τόσο γυναίκες όσο και Αφροαμερικανοί έγραψαν εκτενώς εντός ρεπουμπλικανικού πλαισίου, αποδεχόμενοι τις ρεπουμπλικανικές αρχές αλλά αμφισβητώντας με καινοτόμο και διορατικό τρόπο τους κανόνες και τις υποθέσεις της παράδοσης εκ των έσω (Coffee 2020a 2020b). Εάν η ρεπουμπλικανική αρχή της ελευθερίας έχει γραφτεί σε μεγάλο βαθμό από ελεύθερους λευκούς άνδρες τότε είναι σωτήριο να ακούσουμε την προοπτική εκείνων που υπολογίζονται ως σκλάβοι (περιλαμβανομένων των γυναικών) για να αποκτήσουμε μια ισορροπημένη προοπτική.

Ελευθερία, ισότητα και πολιτική αρετή

Η θεμελιώδης ρεπουμπλικανική αξία είναι η πολιτική ελευθερία. Σήμερα, η ρεπουμπλικανική ελευθερία ως μη κυριαρχία συνδέεται κυρίως με το έργο του Philip Pettit. Ιστορικά, η αξία της ελευθερίας ταυτιζόταν με την έννοια της ανεξαρτησίας. Αυτές οι δύο έννοιες εναλλάσσονται και αναφέρονται στη κατάσταση των ελεύθερων μελών ενός ελεύθερου κράτους ή στους πολίτες μια δημοκρατίας. Ένα άτομο είναι ελεύθερο, σύμφωνα με τον Pettit, εφόσον κανείς - ούτε η κυβέρνηση ούτε οι υπόλοιποι πολίτες - είναι σε θέση να παρέμβει αυθαίρετα στις επιλογές του (Pettit 1997, 2012).

Μια βασική έννοια στον ορισμό του Pettit είναι η «αυθαίρετη» παρέμβαση. Η ρεπουμπλικανική προστασία από την κυριαρχία δεν επεκτείνεται σε οποιαδήποτε ανεπιθύμητη παρέμβαση αλλά μόνο σε αυτή που θεωρείται αυθαίρετη. Αυτό που είναι αυθαίρετο ορίζεται από το άτομο που βιώνει την παρέμβαση. Αν παρέμβεις στη ζωή μου, ενάντια στα συμφέροντά μου όπως τα αντιλαμβάνομαι, τότε ενεργείς αυθαίρετα. Ωστόσο με αυτόν τον τρόπο, η έννοια θα ήταν σαφώς πολύ πλατιά καθώς θα υπήρχαν τόσες ανταγωνιστικές και δυνητικά αντικρουόμενες ιδέες σχετικά με το τι είναι αυθαίρετο όσες και πολίτες.

Με άλλα λόγια, διακυβεύονται τα δημόσια και όχι τα ιδιωτικά μας συμφέροντα. Η ελευθερία, λοιπόν, ορίζεται σε σχέση με το κοινό συμφέρον και κάθε πολίτης θεωρείται ισότιμος κριτής του τι είναι αυτό το κοινό συμφέρον. Η ελευθερία, υπό αυτή την έννοια συνεπάγεται εκ των πραγμάτων την ισότητα.

Ωστόσο, μένει να καθοριστεί τι σημαίνει κοινό συμφέρον. Η οπτική γωνία κάθε ατόμου σχετικά με το ποια συμφέροντα μοιράζεται το συλλογικό σώμα των πολιτών πρέπει να εξεταστεί ισάξια. Αλλά αυτό προϋποθέτει προθυμία εκ μέρους των πολιτών να εκφράσουν δίκαια και αντικειμενικά τη θέση τους και μια παρόμοια ετοιμότητα των υπολοίπων να ακούσουν. Χρειάζεται επίσης μια όχι αμελητέα ικανότητα, από τον κάθε πολίτη, να ακούσει και να συζητήσει με ορθολογικό τρόπο χωρίς να αφήσει τις συνειδητές και ασυνείδητες προκαταλήψεις να τον επηρεάσουν.

Η ικανότητα και η προθυμία να χρησιμοποιείται μια αμερόληπτη μορφή λογικής λογιζόταν ανέκαθεν ως αρετή. Επομένως, η ρεπουμπλικανική ελευθερία ως ανεξαρτησία ή ως μη κυριαρχία συνεπάγεται δύο ακόμη συνθήκες ισότητας και αρετής υπό την έννοια ότι οι πολίτες είναι πρόθυμοι και ικανοί να στοχαστούν αμερόληπτα σε σχέση με το κοινό καλό. Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι χρησιμοποιώ την έννοια «αρετή» με έναν περιορισμένο τρόπο. Η πολιτική αρετή είναι μια ευρύτερη και μεταβλητή κατηγορία στάσεων και διαθέσεων σε ό,τι αφορά την υποστήριξη των θεσμών μιας δημοκρατίας. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση οι πολίτες συμπεριφέρονται με δημόσιο πνεύμα και όχι βάση των προσωπικών συμφερόντων τους. Ο βαθμός στον οποίο αυτές οι εκτεταμένες αρετές είναι απαραίτητες για την ρεπουμπλικανική ελευθερία είναι θέμα συζήτησης και διαφέρει μεταξύ διαφορετικών κοινωνιών. Ωστόσο, η χρήση αιτιολογημένων επιχειρημάτων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για να υπάρξει οποιαδήποτε μορφή ρεπουμπλικανικής ελευθερίας.

Τον δέκατο έβδομο και δέκατο όγδοο αιώνα, οι ρεπουμπλικάνοι στοχαστές είχαν ενστερνιστεί ένα ιδανικό φυσικής λογικής που αντιπροσώπευε ένα αντικειμενικό πρότυπο του «σωστού» και ήταν προσβάσιμο σε κάθε ορθολογικό ον που εφάρμοζε τις ορθολογικές του ικανότητες σωστά. Με την αναβίωση της ρεπουμπλικανικής σκέψης στο τέλος του εικοστού αιώνα, ο ρόλος της φυσικής λογικής και των φυσικών νόμων έχει αντικατασταθεί από μια μορφή δημόσιου λόγου που συχνά ακολουθεί τα θεωρητικά μοντέλα του Jurgen Habermas ή του John Rawls. Δεδομένου ότι δεν μπορούμε πλέον να απευθύνουμε έκκληση σε ένα παγκοσμίως αναγνωρισμένο εξωτερικό πρότυπο ορθότητας και ορθολογισμού πρέπει αντ' αυτού να προσδιορίσουμε αυτές τις δύο έννοιες με έναν εσωτερικά κοινό τρόπο μεταξύ των πολιτών.

Ο υψηλός πήχης της ελευθερίας

Υπό αυτή την έννοια η ρεπουμπλικανική ελευθερία είναι μια εύθραυστη και απαιτητική συνθήκη. Σε τελική ανάλυση, ο εγγυητής της ελευθερίας πρέπει πάντα να είναι ένα πολιτικό σώμα που δεσμεύεται να συζητεί χρησιμοποιώντας ένα υψηλό, σχεδόν άπιαστο, επίπεδο αμερόληπτου συλλογισμού. Κανένας άλλος εγγυητής δεν μπορεί να υπάρξει διότι μία από τις προϋποθέσεις της ρεπουμπλικανικής ελευθερίας είναι ότι είναι ανθεκτική: είναι προϊόν επιλογής και όχι τύχης. Κάποιο άτομο δεν μπορεί να είναι ελεύθερο, επιμένουν οι ρεπουμπλικάνοι, κατά τύχη. Αντίθετα, η ελευθερία είναι νομικό δικαίωμα. Η αναλογία που χρησιμοποιείται είναι αυτή των σκλάβων που είχαν καλούς αφέντες που τους παρείχαν τη δυνατότητα να πράττουν όπως θέλουν μέσα στη μέρα. Τούτοι οι σκλάβοι μπορεί να είναι τυχεροί αλλά παραμένουν σκλάβοι. Σε αυτή τη βάση, ο μόνος τρόπος για να διασφαλιστεί ένας δίκαιος νόμος (που αντικαθρεπτίζει το κοινό καλό) και εφαρμόζεται (εξίσου στην περίπτωση κάθε πολίτη) είναι ο νόμος να θεσπίζεται μέσω διαφανούς δημόσιου διαλόγου. Εάν ο νόμος τυχαίνει να προστατεύει μια ομάδα πολιτών για οποιονδήποτε άλλο λόγο, πέραν του ότι τα δικαιώματά τους μπορούν να δικαιολογηθούν βάση δημόσιου διαλόγου, τότε παραβιάζεται η ανθεκτική συνθήκη της ελευθερίας και έτσι δεν ικανοποιείται το πρότυπο της ρεπουμπλικανικής ελευθερίας.

Οι σύγχρονοι ρεπουμπλικανοί είναι χαρακτηριστικά αισιόδοξοι για αυτόν τον θεμελιώδη ρόλο που διαδραματίζει ο δημόσιος διάλογος στη θεώρηση τους. Ο Philip Pettit, για παράδειγμα, θεωρεί ότι δεν είναι προβληματικό να θεωρήσουμε ότι θα υπάρξει ένα αναγνωρίσιμο σύνολο ιδανικών που θα μοιράζονται όλοι σε κάθε δεδομένη κοινωνία («γιατί να σχηματίσουν ένα κοινό κράτος, αν δεν υπάρχουν;», αναρωτιέται ο Pettit (2001, 157) και ότι αυτά μπορούν να προστατεύσουν επαρκώς και ισάξια για κάθε πολίτη.¹ Αυτή παραμένει η κυρίαρχη υπόθεση εντός της ρεπουμπλικανικής παράδοσης, αν και έχει δεχθεί κριτική τόσο από τους επικριτές του ρεπουμπλικανικού ιδεώδους (Hayward) όσο και από ρεπουμπλικανούς (Laborde 2008, Costa 2013, Coffee 2013, 2020a).

Ωστόσο, η ανησυχία για τη ρεπουμπλικανική θεωρητική εξάρτηση από το δημόσιο διάλογο δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο. Αν και δεν αμφισβητήθηκε από την πλειοψηφία των αναγνωρισμένων ρεπουμπλικάνων στοχαστών

---

¹ Αναλύω αυτά τα θέματα στο Coffee (2015).

(εκτός, ίσως, από τον Rousseau) οι γυναίκες και οι μαύροι Αμερικανοί θεωρητικοί που γράφουν εντός της ρεπουμπλικανικής παράδοσης επισήμαναν τους κινδύνους διαχρονικά. Πράγματι, κατά την άποψή μου είναι χαρακτηριστικό ότι στοχαστές όπως η Wollstonecraft και ο Douglass δεν είχαν αναγνωρισθεί ως ρεπουμπλικάνοι θεωρητικοί (ή ακόμη και ως φιλόσοφοι) μέχρι πολύ πρόσφατα. Διότι τα επιχειρήματά τους αφορούσαν τη δύναμη των απαραίτητων και σιωπηρών προκαταλήψεων σε ό,τι αφορά στην ανατροπή της ικανότητας των ανθρώπων να στοχαστούν αποτελεσματικά και αμερόληπτα.

Η προκατάληψη υπονομεύει τη δυνατότητα δημόσιου διαλόγου

Όταν οι σκλάβοι χειραφετήθηκαν στην Αμερική μετά τον Εμφύλιο Πόλεμο, ο Douglass υποστήριξε ότι ήταν «σαν να τους είχε δοθεί η μηχανή της ελευθερίας, αλλά δεν υπήρχε ο ατμός για να την θέσουν σε κίνηση» (2003, 368). Τους είχε δοθεί ο τυπικός μηχανισμός της ελευθερίας αλλά δεν είχαν την δύναμη να τον θέσουν σε εφαρμογή. Υπήρχαν πολλοί λόγοι για αυτό, συμπεριλαμβανομένης και της απροκάλυπτης εχθρότητας. Ο παράγοντας στον οποίο επικεντρώνεται ο Douglass, ωστόσο, είναι η ρατσιστική προκατάληψη. Συζητά εκτενώς την επίδραση αυτής της προκατάληψης στο άρθρο του «The Color Line» (*North American Review*, 1881, in 1976 vol. 4). Σημειώνει ότι η προκατάληψη παίρνει διάφορες μορφές αλλά στην πιο ανησυχητική έκφασή της δεν αμφισβητείται από εκείνους που την κατέχουν. Υποστηρίζει ότι υπάρχουν λίγες ηθικά μεμπτές συμπεριφορές που είναι «λιγότερο επηρεασμένες από τη δύναμη της λογικής σε σχέση με μια μακροχρόνια προκατάληψη», αναφερόμενος σε αυτό το φαινόμενο ως «μια ηθική διαταραχή, η οποία δημιουργεί τις απαραίτητες συνθήκες για την ίδια της την ύπαρξη και οχυρώνεται αρνούμενη κάθε αντεπιχείρημα» (1976 vol. 4, 342). Η Wollstonecraft καταλήγει στο ίδιο συμπέρασμα παρατηρώντας ότι η προκατάληψη έχει την τάση να «θολώνει» την ικανότητα των ανθρώπων να στοχαστούν και έτσι «οι άνδρες σε γενικές γραμμές φαίνεται να χρησιμοποιούν τον ορθολογισμό τους για να δικαιολογήσουν προκαταλήψεις που έχουν εσωτερικεύσει -δίχως να μπορούν να εντοπίσουν το πως- αντί να προσπαθούν να τις ανατρέψουν» (1992, 91-2).

Είναι ενδεικτικό ότι τόσο ο Douglass όσο και η Wollstonecraft χρησιμοποιούν τη γλώσσα της δουλείας για να περιγράψουν τη νομική υποταγή των ανθρώπων σε αυθαίρετη εξουσία - συμπεριλαμβανομένων των σκλάβων και των γυναικών που δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα- και στις εξίσου αυθαίρετες πιέσεις ενός προκατειλημμένου κοινωνικού περιβάλλοντος. Η εικόνα του υποτελούς

υποκειμένου σε κάποιον αφέντη είναι ένα κεντρικό μοτίβο στη ρεπουμπλικανική θεωρία και το υποδειγματικό παράδειγμα που οι θεωρητικές αρχές της παράδοσης προσπαθούν να αποφύγουν. Η Wollstonecraft είναι σαφής: οι γυναίκες είναι σκλάβοι στους συζύγους τους αλλά και σκλάβοι στην «κοινή γνώμη» και στην «προκατάληψη» (Coffee 2013). Παρομοίως ο Douglass περιγράφει την κατάσταση των απελευθερωμένων μαύρων στην εποχή της ανοικοδόμησης ως μια άμεση και αδιάλειπτη συνέχιση της δουλείας (Coffee 2020). Επιπλέον, και οι δύο φιλόσοφοι κατανοούν την κοινωνική δουλεία ως μια διαρκή κατάσταση που είναι εξαιρετικά δύσκολο να ανατραπεί. «Ο σκλάβος», ο Douglass προέβλεψε, θα εξακολουθεί να «δεσμεύεται από τις αόρατες αλυσίδες της δουλείας για πολύ καιρό αφού έχει σπάσει και έχει θάψει τις σιδερένιες αλυσίδες του» (1976 vol. 3, 292), ενώ η Wollstonecraft υποστήριξε ότι «η δουλεία όχι μόνο υποβαθμίζει το άτομο, αλλά τα αποτελέσματά της φαίνεται να μεταδίδονται από γενιά σε γενιά» (1992, 181).

Το πλήρες φάσμα των καταπιεστικών επιπτώσεων της κοινωνικής προκατάληψης συζητείται σε μεγάλο βάθος σε φεμινιστικές, μετα-αποικιακές, φυλετικές μελέτες και άλλη βιβλιογραφία. Η ανησυχία μου εδώ, ωστόσο, δεν αφορά στις ποικίλες βλάβες που προκαλούν οι προκαταλήψεις αλλά στις βλαβερές επιπτώσεις που έχουν στον δημόσιο διάλογο. Εν τη απουσία ορθολογικού δημόσιου διαλόγου η ρεπουμπλικανική ελευθερία δεν μπορεί να υφίσταται. Ο Douglass προσδιορίζει τρεις αρνητικές συνέπειες στο «The Color Line». Πρώτον, η προκατάληψη υπονομεύει την ικανότητα των ανθρώπων να αιτιολογούν αποτελεσματικά. Αντί να εξετάζουν κριτικά τις ιδέες κάποιου, τα επιχειρήματα επικεντρώνονται στην υπεράσπιση των υφιστάμενων θέσεων οι οποίες, δεδομένης της ανθρώπινης ψυχολογίας, είναι συντριπτικά προς το συμφέρον του ομιλητή (όπως το θέτει η Άννα Laetitia Barbould, που γράφει την ίδια εποχή με την Wollstonecraft, «οι άνδρες έχουν ενίοτε πειστεί να αφήσουν τις προκαταλήψεις τους αλλά ήταν μια μάταια προσπάθεια να τους πείσεις να μην ακολουθήσουν το προσωπικό συμφέρον τους»). Σε μια περικοπή που δυστυχώς θα μπορούσε να έχει γραφτεί στη δική μας εποχή, ο Douglass σημειώνει ότι «σε αυτό το πνεύμα, αν ένα έγκλημα έχει διαπραχθεί, και ο εγκληματίας δεν έχει βρεθεί, είναι βέβαιο ότι θα θεαθεί κάποιος ύποπτος έγχρωμος στη γειτονιά. Αν ένας άοπλος έγχρωμος άνδρας έχει δεχθεί πυροβολισμούς και πεθάνει, οι ένορκοι, υπό την επήρεια αυτού του πνεύματος, δεν διστάζουν να αναγνωρίσουν τον δολοφονημένο άνθρωπο ως τον πραγματικό εγκληματία και τον δολοφόνο ως αθώο» (345). Με βάση αυτόν τον πρώτο παράγοντα, ο Douglass προσθέτει, δεύτερον, ότι οι προκαταλήψεις τείνουν να προκαλούν ισχυρά συναισθήματα που με τη σειρά τους ενισχύουν τις ψευδείς πεποιθήσεις των ανθρώπων, καθιστώντας τους περαιτέρω απρόσβλητους σε κριτική.

«Ας ζητήσει τώρα ο οποιοσδήποτε άνθρωπος για τον Νέγρο», παρατηρεί ο Douglass «ή ακόμα χειρότερα, ας διεκδικήσει τώρα ο Νέγρος για τον εαυτό του, οποιοδήποτε δικαίωμα, προνόμιο ή ασυλία που μέχρι τώρα του έχει αρνηθεί ο νόμος ή το έθιμο, και θα ανοίξει αμέσως μια πηγή πικρίας, και θα προκαλέσει εμπρός του μια συντριπτική αντίδραση» που αποδίδει στο «βουνό της προκατάληψης που υπάρχει για να κρατήσει [τον μαύρο άνθρωπο] κάτω» (1979 vol. 5, 63). Ο Douglass επισημαίνει την τάση των ρατσιστικών προκαταλήψεων να καθιερώνονται ως διάχυτοι κοινωνικοί μύθοι που -και χωρίς να το καταλαβαίνουν οι επηρεαζόμενοι- διατηρούν τις σχετικές κοινωνικές πεποιθήσεις και στάσεις για καιρό αποδεικνύοντας ότι είναι εξαιρετικά ανθεκτικές σε προσπάθειες μεταρρύθμισης.

Μια ριζοσπαστική επανάσταση της σκέψης

Είναι δύσκολο να μην αναγνωρίσουμε ότι οι προκαταλήψεις είναι κομμάτι της ανθρώπινης ψυχολογίας και της κοινωνικής ζωής. Είναι επίσης δύσκολο να αρνηθούμε το μέγεθος του αντίκτυπού τους στον τρόπο σκέψης μας. Είναι βέβαιο ότι το κοινωνικό περιβάλλον διαδραματίζει εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και την οριοθέτηση του τρόπου σκέψης μας. Ο κοινωνικός επιστημολόγος, Allen Buchanan, το θέτει ως εξής «μεταξύ των δύο καλύτερα επιβεβαιωμένων κοινωνιολογικών γενικεύσεων είναι ότι σε όλες τις κοινωνίες οι πεποιθήσεις των ατόμων επηρεάζονται έντονα από το κοινωνικό περιβάλλον τους και ότι οι περισσότεροι από μας υποτιμούν σοβαρά το βαθμό αυτής της επιρροής όχι μόνο στην παιδική ηλικία αλλά σε όλη τη ζωή μας» (2002). Αυτή η ανάλυση συμβαδίζει με την αξιολόγηση της Wollstonecraft ότι «οι άνδρες και οι γυναίκες πρέπει να γαλουχούνται σε μεγάλο βαθμό από τις απόψεις και τα έθιμα της κοινωνίας στην οποία ζουν. Σε κάθε εποχή υπήρχε μια ροή λαϊκής άποψης που παρέσυρε τα πάντα στο διάβα της και έδωσε έναν οικογενειακό χαρακτήρα στον αιώνα» (1992).

Αν ισχύουν τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να αναρωτηθούμε ποια προοπτική υπάρχει για τη ρεπουμπλικανική αντίληψη της κοινωνικής ή πολιτικής ελευθερίας. Απαντώντας σε αυτό, θα ήθελα να επισημάνω ότι υπάρχουν πολλές μορφές εξουσίας που είναι αναπόφευκτες. Πάντα θα υπάρχουν άνθρωποι που θα έχουν σωματικά, συναισθηματικά, πνευματικά, υλικά, κοινωνικά ή πολιτικά πλεονεκτήματα απέναντι μου. Η ρεπουμπλικανική απάντηση στο γεγονός μιας ανώτερης δύναμης που έχει τη δυνατότητα να με ελέγξει δεν είναι να προσπαθήσει να αφαιρέσει εκείνη την δύναμη συνολικά, αλλά να την καταστήσει μη αυθαίρετη. Ο νόμος, ή κάτι παρόμοιο, μπορεί να μεταρρυθμιστεί και να γίνει μη αυθαίρετος μιας που είναι ένα διακριτό, αναγνωρίσιμο και κωδικοποιημένο σώμα αρχών και πολιτικών.

Με τις κοινωνικές προκαταλήψεις και κατ'επέκταση ολόκληρο το δίκτυο των νορμών, πρακτικών, πεποιθήσεων, αξιών και εννοιών που συνθέτουν το κοινωνικό υπόβαθρο στο οποίο όλη η σκέψη μας και η δημόσια συζήτηση λαμβάνει χώρα, η κατάσταση είναι πιο περίπλοκη. Το υπόβαθρο αυτό είναι ανοικτό, διάχυτο και αλλάζει συνεχώς. Ωστόσο, όπως ο νόμος δεν είναι αυθαίρετος στο βαθμό που μας εκπροσωπεί και που μπορούμε να τον καθορίσουμε, έτσι δυνάμεθα να αποπειραθούμε κάτι παρόμοιο με το υπόβαθρο προσπαθώντας να θέσουμε κάθε άτομο σε ισότιμη βάση.

Φυσικά, το εγχείρημα είναι τεράστιο. Γράφοντας λίγο πριν από από τη Διακήρυξη της Χειραφέτησης, ο Douglass έγραψε ότι «σήμερα πρέπει να καταστείλουμε μια καταπληκτική εξέγερση. Αύριο θα πρέπει να ανοικοδομήσουμε ολόκληρο τον ιστό της κοινωνίας του Νότου και να δημιουργήσουμε τάξη μέσα από την αναρχία», προσθέτοντας ότι «θα χρειαστεί μια βαθύτερη σοφία, ένας πιο ιερός ζήλος, από ό, τι χρειάζεται σε καιρούς πολέμου. Το θάρρος και ο πατριωτισμός χρειάζονται κυρίως τώρα, τότε θα χρειαστεί μια ιερή φιλανθρωπία και μια βαθιά ενσυναίσθηση για την ανθρώπινη κατάσταση». Καταλήγει, δε, ότι αυτό που θα απαιτηθεί «δεν είναι τίποτα λιγότερο από μια ριζοσπαστική επανάσταση σε όλους τους τρόπους σκέψης που έχουν αναπτυχθεί κάτω από το σύστημα της σκλαβιάς». Αυτό είναι το ίδιο συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε η Wollstonecraft στο τέλος του βιβλίου της *Αναγνώριση των Δικαιωμάτων της Γυναίκας*, όπου ζητά μια «επανάσταση στις γυναικείες συμπεριφορές», αναφερόμενη σε ολόκληρο το σύστημα των κοινωνικών, οικονομικών, νομικών και πολιτικών σχέσεων μεταξύ των φύλων (Coffee 2013). Αυτό το εγχείρημα πρέπει να το επωμιστούν από κοινού όλα τα τμήματα της πολιτικής κοινότητας, συνεργατικά και συλλογικά ανεξαρτήτως ταξικών, θρησκευτικών και φυλετικών ορίων. «Κανείς δεν μπορεί να πει την αλήθεια», καταλήγει ο Douglass «ούτε καν δύο άντρες με το ίδιο χρώμα στην επιδερμίδα μερικές φορές δεν μπορούν να το πουν. Απαιτεί έναν λευκό και έναν μαύρο άντρα -όσο πιο μαύρο γίνεται- για να βγει στην επιφάνεια ολόκληρη η αλήθεια».

Βιβλιογραφικές αναφορές

Barbauld, Anna Laetitia. *Selected Poetry and Prose*, William McCarthy and Elizabeth Kraft (eds.), Peterborough, ON: Broadview Press, 2002.

Coffee, Alan (2013), “Mary Wollstonecraft, Freedom and the Enduring Power of Social Domination”, *European Journal of Political Theory*, 12 (2): 116-35.

___ (2014), “Freedom as Independence: Mary Wollstonecraft and the Grand Blessing of Life”, *Hypatia*, 29 (4): 908–924.

___ (2015), “Two Spheres of Domination: Republican Theory, Social Norms and the Insufficiency of Negative Freedom”, *Contemporary Political Theory*, 14 (1): 45-62.

___ (2020a), “A Radical Revolution in Thought: Frederick Douglass on the Slave’s Perspective on Republican Freedom” in *Radical Republicanism: Recovering the Tradition’s Popular Heritage*, Bruno Leipold, Karma Nabulsi and Stuart White (eds), Oxford: Oxford University Press, 47-64.

___ (2020b), “Women and the History of Republicanism”, *Australasian Philosophical Review*, 3, 2020

Costa, Victoria. (2013), ‘Is Neo-Republicanism Bad for Women?’ *Hypatia*, 28 (4): 921-36.

Douglass, Frederick (1976) *The Life and Writings of Frederick Douglass*, Philip Foner (ed.), 5 vols, New York: International Publishers.

___ (1979) *The Frederick Douglass Papers*, John Blassingame and John McKivigan (eds.). Series 1, 5 volumes New Haven: Yale University Press.

___ (2002) *My Bondage, My Freedom*, Harmondsworth: Penguin.

___ (2003) *The Life and Times of Frederick Douglass*, New York: Dover.

Hayward, Clarissa (2011) “What Can Political Freedom Mean in a Multicultural Democracy?”, *Political Theory* 39, 468–497.

Laborde, Cecile (2008), *Critical Republicanism*, Oxford: Oxford University Press.

Pettit, Philip (1997), *Republicanism*, Oxford: Oxford University Press.

___ (2001), *A Theory of Freedom*, Oxford: Polity.

___ (2012,) Philip Pettit, *On the People’s Terms*, Oxford: Oxford University Press.

Wollstonecraft, Mary (1992), *A Vindication of the Rights of Woman*, Harmondsworth: Penguin.

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΕΝΑ Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org